

جغرافیا و روابط انسانی، بهار ۱۴۰۳، دوره ۶، شماره ۴، صص ۴۶۹-۴۵۰

مدلسازی شناخت و تحلیل سازوکارهای سرمایه اجتماعی و اثرات آن بر پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی (بخش مرکزی شهرستان جیرفت)

ناصر شفیعی ثابت^{۱*} و فاطمه کریمی مارزی^۲

۱-دانشیار گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. کد پستی:

Email: n_shafiei@sbu.ac.ir. ۱۹۸۳۹۶۹۴۱۱

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی،

تهران، ایران. کد پستی: ۱۹۸۳۹۶۹۴۱۱.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۲

چکیده

شناخت سازوکارهای سرمایه اجتماعی در گستره برنامه ریزی و سیاست گذاری برای سکونتگاه های روستایی بسیار ارزشمند و حائز اهمیت است و در راستای برنامه های توسعه پایدار اقتصادی سکونتگاه های روستایی نقش بنیادین دارد. زیرا سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مؤلفه های مورد نیاز روستاییان شناخته می شود از این رو، به عنوان یک هنجار در برنامه های پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی قلمداد شده است. براین اساس، پژوهش حاضر به روش کمی و توصیفی - تحلیلی در ۴۰۰ خانوار نمونه تصادفی و ۳۰ روستای نمونه از مجموع ۱۸۷ روستای بخش مرکزی شهرستان جیرفت بررسی شد؛ برای ارایه چارچوب معناداری از روش مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار ایموس گرافیک رابطه میان ابعاد سرمایه اجتماعی و شاخص های پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی در بخش مرکزی شهرستان جیرفت بهره گرفته شد. نتایج پژوهش آشکار ساخت، میان ابعاد سرمایه اجتماعی و شاخص های پایداری اقتصادی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. همچنین، برای بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش در سکونتگاه های روستایی در ناحیه مورد مطالعه از آزمون T تک نمونه ای استفاده شد که نشان می دهد هر ۶ متغیر سرمایه اجتماعی و ۱۱ متغیر پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی بررسی شده در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ قرار دارند. براین بنیان، با توجه به سطح معناداری می توان گفت که رابطه معناداری بین متغیرهای سرمایه اجتماعی و پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی وجود دارد. بنابراین؛ می توان گفت که سرمایه اجتماعی از ارکان بنیادین در کیفیت شاخص های پایداری اقتصادی تلقی می شود که از طریق بهبود و ارتقاء آگاهی، اعتماد، انسجام، تشکل، شبکه و روابط و مشارکت اجتماعی در افزایش میزان توسعه و پایداری روستاها کارساز است.

کلیدواژه ها: سرمایه اجتماعی، پایداری اقتصادی، سکونتگاه های روستایی، مدلسازی معادلات ساختاری، شهرستان جیرفت

مقدمه

امروزه جوامع روستایی بویژه در کشورهای در حال توسعه، با چالش های زیادی در راستای دستیابی به توسعه روستایی و پایداری اقتصادی روبرو هستند. براین اساس، این مسئله در دهه های اخیر، نتایج مطالعات برخی از محققین نشان می دهد که نبود بهره مندی از روابط متقابل و اعتماد در میان جوامع روستایی، سازمان ها و شبکه های اجتماعی به مثابه یک چالش و تنگنا برای پایداری اقتصادی قلمداد شده است (Vervisch, Serra, 2011; Bebbington et al, 2006). از این رو، موضوع پایداری الگوی تمامی فعالیت ها و برنامه های توسعه، از جمله توسعه روستایی است (نوری پور و شاه ولی، ۱۳۹۰). به گونه ای که «ولفگانگ زاگس» بر این باور است، توسعه بدون پایداری و پایداری بدون توسعه وجود نخواهد داشت (UNCSD, 1998: 11). براین اساس، توسعه روستایی با عوامل اقتصادی در ارتباط است (Hopwood et al 2005: 38). یکی از ابعاد پایداری، توسعه اقتصادی است و پایداری فرایندی است که از طریق آن درآمد سرانه افزایش و به طور مناسب تخصیص می یابد (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲). چرا که، پایداری اقتصادی در بیشتر موارد به عنوان شرایط رفاه اقتصادی که در طی زمان کاهش نمی یابد، تلقی می شود. از این رو، موقعیتی پایدار شناخته می شود که مطلوبیت جامعه در طی زمان کاهش پیدا نکند و فرصت های تولید و رشد اقتصادی برای آینده همچنان پایدار باقی بماند (You & Zhang, 2017: 5). براین مبنا، بخش عمده ای از ناپایداری سکونتگاه های روستایی، ناشی از ضعف در ابعاد اقتصادی روستاها است (Basiago, 1999: 146). از این رو، ثبات و پایداری هر روستا در گرو پویایی و دوام اقتصاد آن است. زیرا، توسعه اقتصاد پایدار به مثابه اصلی ترین هدف اقتصادی کشورهای در حال توسعه تلقی شده است (یحیی آبادی و دادفر، ۱۳۸۷). براین مبنا، می توان گفت یکی از چالش های امروز توسعه روستایی، کم توجهی به سرمایه اجتماعی است. از این رو، شناخت سرمایه اجتماعی روستاییان، می تواند روند برنامه ریزی توسعه روستایی را برای متخصصان و برنامه ریزان توسعه تسهیل نماید که پی آیند آن، مشارکت بهتر روستاییان را به همراه دارد (سلمانی و همکاران، ۱۳۸۷). بنابراین، شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه ای بخصوص جوامع روستایی، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت و مهمتر از همه اعتماد متقابل (فرد، جامعه) است (Bhagavatula et al, 2010). سرمایه اجتماعی متناسب با شکل گیری روابط اجتماعی، اعتماد و همکاری بین افراد جامعه و هماهنگی در روند توسعه، اقتصاد پایدار سکونتگاه های روستایی را به دنبال دارد (Blackburn, 2019). به سخن دیگر، سرمایه اجتماعی هم فرایند پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی را تحت تأثیر قرار می دهد و هم از این فرایند تأثیر می پذیرد. زیرا به طور فزاینده ای با پایداری و توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی در ارتباط بوده است (Ibitan, 2010). از این رو، می توان گفت سرمایه اجتماعی نقش مهمی در توسعه و پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی بر عهده دارد (Pugalis & Ton, 2017). بنابراین، پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی از طریق ابعاد و سازوکارهای اجتماعی، همچون: آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت زمینه مناسب را برای بهبود زندگی و توسعه سکونتگاه ها فراهم می کند (Pretty, 2011). چرا که امروزه سرمایه اجتماعی در جریان توسعه در کنار انواع سرمایه، هم درون داد و برون داد توسعه تلقی می شود و هم از آن به عنوان ماده خام جامعه مدنی یاد می کنند (Fukuyama, 2000: 13). از این رو،

سرمایه اجتماعی، هزینه های هماهنگی را کاهش داده (محمدی، ۱۳۸۴) و می تواند به موفقیت شغلی کمک نماید (شارع پور، ۱۳۸۶). زیرا، هماهنگی و همکاری را در درون سکونتگاه های روستایی برای منفعت های دوسویه روستاییان آسان می سازد (Johnson, & Kort, 2019). و تعامل مبتنی بر مشارکت را بین روستاییان گسترش داده؛ و زمینه را برای تحولات اقتصادی و پایداری سکونتگاه های روستایی فراهم سازد (Burt, 2018;). بنابراین، تقویت ابعاد سرمایه اجتماعی از جمله ارتقاء اعتماد، مشارکت و انسجام اجتماعی و سایر ابعاد آن بر پایداری و شاخص های اقتصادی سکونتگاه های روستایی اثر گذار است. زیرا، قادر است در چارچوب تشکل های محلی، به کاهش فقر و افزایش رفاه اقتصادی جامعه کمک نماید (Shirvaniyan et al, 2011:25). از این رو، سرمایه اجتماعی یکی از راهکارهای کاهش فقر در جوامع روستایی تلقی می شود (Ali baegi et al, 2012:102). بر این بنیان، بهبود سازوکارهای سرمایه اجتماعی باعث مشارکت و همکاری روستاییان در فرایند برنامه ریزی فعالیت های توسعه ای در مناطق روستایی می شود و روستاییان را به تشکیل تعاونی های تولید و توزیع علاقه مند نموده و در نتیجه به ارتقای ظرفیت های توسعه اقتصادی روستاها کمک می کند (Toon King and Strom, 2012). به سخن دیگر، سرمایه اجتماعی به مثابه مجموعه ای از هنجارها، روابط و شبکه هایی است که افراد را قادر می سازد تا به صورت جمعی عمل کنند و براساس نظریه های درونزای توسعه منطقه ای، عامل مهمی در توسعه اقتصاد سکونتگاه های روستایی به شمار می رود. از این رو، به عنوان یک هنجار در برنامه های پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی (Lazaro and Terry, 2019). و راهی برای توانمندسازی جوامع روستایی قلمداد می شود (Alston, 2001:8). بنابراین، در نظر گرفتن سازوکارها و شاخص های سرمایه اجتماعی در راستای پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی به منظور رفع نیازهای مادی و معنوی ساکنان، امری ضروری است. بدین ترتیب، بر مبنای ادبیات و چارچوب مفهومی موضوع، می توان گفت با وجود ارزشمندی و اهمیت نقش سرمایه اجتماعی بر پایداری و توسعه مناطق روستایی، هنوز کشورهای در حال توسعه به این مهم پی نبرده و جایگاه سرمایه اجتماعی در بین سایر سرمایه ها کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به همین دلیل لازم است که مطالعات بیشتری در زمینه ارتباط بین سرمایه اجتماعی و میزان ارتقاء شاخص های پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی انجام شود تا اثرات این سرمایه را بر ارتقاء شاخص های اقتصادی همچون: میزان پس انداز، نرخ رشد، افزایش توان خرید، رشد تولید در مناطق روستایی، افزایش سرانه، درآمد خانوار روستایی، تنوع شغلی، ارایه وام و تسهیلات به روستاییان، تنوع بخشی به اقتصاد روستا و دیگر مسائل نمایان شود. بر این بنیان، سکونتگاه های روستایی بخش مرکزی شهرستان جیرفت با چالش هایی از این قبیل همراه بوده است. بنابراین، ضرورت دارد تا در برنامه ریزی ها، بویژه برنامه ریزی های توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی اهمیت سرمایه اجتماعی بر شاخص های پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی بیشتر مورد توجه قرار گیرد. بر این اساس، چگونگی شناخت و تحلیل سازوکارهای سرمایه اجتماعی و اثرات آن بر پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی، چالش و پرسشی است که می توان پاسخ آن را در درون هرناحیه واکاوی کرد. بنابراین، ارزشمندی و ضرورت موضوع ایجاب می کند تا شناخت علمی و ژرفتری به شناخت ابعاد و سازوکارهای سرمایه اجتماعی بر پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی در ناحیه مورد مطالعه بدست آوریم. چون، این نوع شناخت می تواند به کاهش فقر و مهاجرت،

نابرابری و کاهش بی‌عدالتی و همچنین بهبود شاخص‌های پایداری اقتصاد روستایی در این ناحیه کمک نماید. بدین ترتیب، سؤال بنیادین پژوهش حاضر به شرح زیر است: ابعاد سرمایه اجتماعی چه میزان بر پایداری اقتصاد سکونتگاه‌های روستایی در ناحیه مورد مطالعه اثرگذار بوده است؟ بی‌گمان توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان امر توسعه به پی‌آیند این پژوهش و پژوهش‌های دیگر که در مناطق گوناگون انجام شده، زمینه برنامه‌ریزی اثربخش‌تر روستایی را مبتنی بر دیدگاه مردم و همچنین شرایط هر منطقه، فراهم می‌سازد.

مفهوم سرمایه اجتماعی

ریشه سرمایه اجتماعی مفهوم نوینی است که در دهه ۱۹۹۰ در بررسی‌های اجتماعی و اقتصادی نوین مطرح گردید و نخستین بار توسط «لیدا جاد سون هانی فان»^۱ مطرح شد (Tashdemir et al, 2017: 52). و توسط دانشمندان همچون «بردیو»^۲، «کلمن»^۳ و «پاتنام»^۴ گسترش داده شد (Vasylychenko, 2018). هر کدام از این دانشمندان تعاریف پرشماری همبسته با سرمایه اجتماعی مطرح کرده‌اند که بیشتر آن‌ها این واژه و مفهوم را دربردارنده سرمایه‌هایی همانند؛ آگاهی اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، شبکه و روابط اجتماعی، تشکیل اجتماعی و مشارکت اجتماعی دانسته‌اند؛ که مردم برای گشایش چالش‌های عمومی خود به کار می‌گیرند (Vasylychenko et al, 2018). از این رو، سرمایه اجتماعی را می‌توان به عنوان شبکه‌ای از روابط اجتماعی دانست (Mukalla et al, 2012). که کنش جمعی را تسهیل می‌نماید (Suzuki, 2010). در این راستا، سرمایه اجتماعی به مثابه یک کالای عمومی و دارایی جمعی تلقی می‌شود که در بلندمدت انباشته شده و از طریق ارتقای کارایی و ظرفیت افراد و گروه‌ها، دستیابی به توسعه را تسهیل می‌نماید (Khanh, 2011). به طوری که بردیو، سرمایه اجتماعی را مجموعه منابع موجود یا بالقوه ناشی از تملک شبکه‌های پایدار و نهادینه شده در روابط مبتنی بر توافق و شناخت دو طرفه میدانند (Bourdieu, 1992). از این رو، تأکید بردیو بر شبکه‌های اجتماعی است که دسترسی به منابع گروهی را فراهم می‌کند (Liu, 2014).

آگاهی اجتماعی و پایداری اقتصاد سکونتگاه‌های روستایی

آگاهی اجتماعی به عنوان یکی از عوامل تقویت‌کننده روابط جمعی، شبکه‌ها، و انسجام بخش میان «انسان‌ها»، «انسان‌ها و سازمان‌ها» و «سازمان‌ها با یکدیگر» در توسعه روستایی محسوب می‌شود (Romeyni et al, 2015). همچنین، بانک جهانی، آموزش و آگاهی اجتماعی را یکی از قدرتمندترین محرک‌های دستیابی به توسعه و پایداری، و یکی از قوی‌ترین ابزارهای کاهش فقر و بهبود سلامتی، صلح و پایداری معرفی کرده است (Shafieisabet and Khaksar, 2020). بنابراین، آگاهی اجتماعی زمینه را برای بهبود کنشگری روستاییان و همچنین مشارکتشان در زمینه تحول و توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی فراهم می‌سازد.

¹ Lyda Judson Hanifan, 1916

² Pierre Bourdieu, 1997

³ James Coleman, 1998

⁴ Robert Putnam, 2000

اعتماد اجتماعی و پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی

اعتماد کانون آغازین و زمینه ساز همکاری و مشارکت در میان افراد بوده است. همچنین، یکی از جنبه های مهم روابط انسانی است و زمینه ساز مشارکت و همکاری میان اعضای گروه بشمار می آید (Simpson, 2018). براین مبنا، بهبود اعتماد اجتماعی میان روستاییان به مثابه یک ویژگی مثبت و یکی از پایه های بنیادین سرمایه اجتماعی، زمینه را برای بهبود مشارکت روستاییان و همچنین بالا بردن سطح توسعه و پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی امکان پذیر می سازد (Shafieisabet and Khaksar, 2020).

انسجام اجتماعی و پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی

انسجام اجتماعی ناظر بر میزان و الگوی رابطه متقابل بین کنشگران، گروه ها و خرده فرهنگ های جداسازی شده است (Periodicals, 2019). به سخن دیگر، انسجام اجتماعی بر سازگاری جمعی بین اعضای هر جامعه استوار است؛ و پی آیند آن پذیرش و درونی کردن نظام ارزشی جامعه و وجود تعلق جمعی و تراکمی از وجود تعامل در بین افراد آن جامعه است (Marina Case et al., 2020). براین بنیان، انسجام اجتماعی باعث می شود تا افراد وحدت و یکپارچگی خود را حفظ کنند و برای رسیدن به اهداف مشترک خود تلاش نمایند. از این رو، زمینه مناسبی را برای بهبود مشارکت روستاییان در برنامه های پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی فراهم نمایند.

تشکل اجتماعی و پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی

گروه اجتماعی متشکل از دو یا چند نفر است که با یکدیگر در ارتباط بوده، که ویژگی های مشابهی با یکدیگر به اشتراک می گذارند ویژگی های مشترک اعضای یک گروه اجتماعی علائق، ارزش ها، بازنمایی ها، پیوندهای خویشاوندی باشد (Misopoulos, 2019). براین مبنا، گروه های اجتماعی میتواند از طریق فعالیت های گروهی در زمینه های مختلف سبب تحول و توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی شوند.

شبکه و روابط اجتماعی و پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی

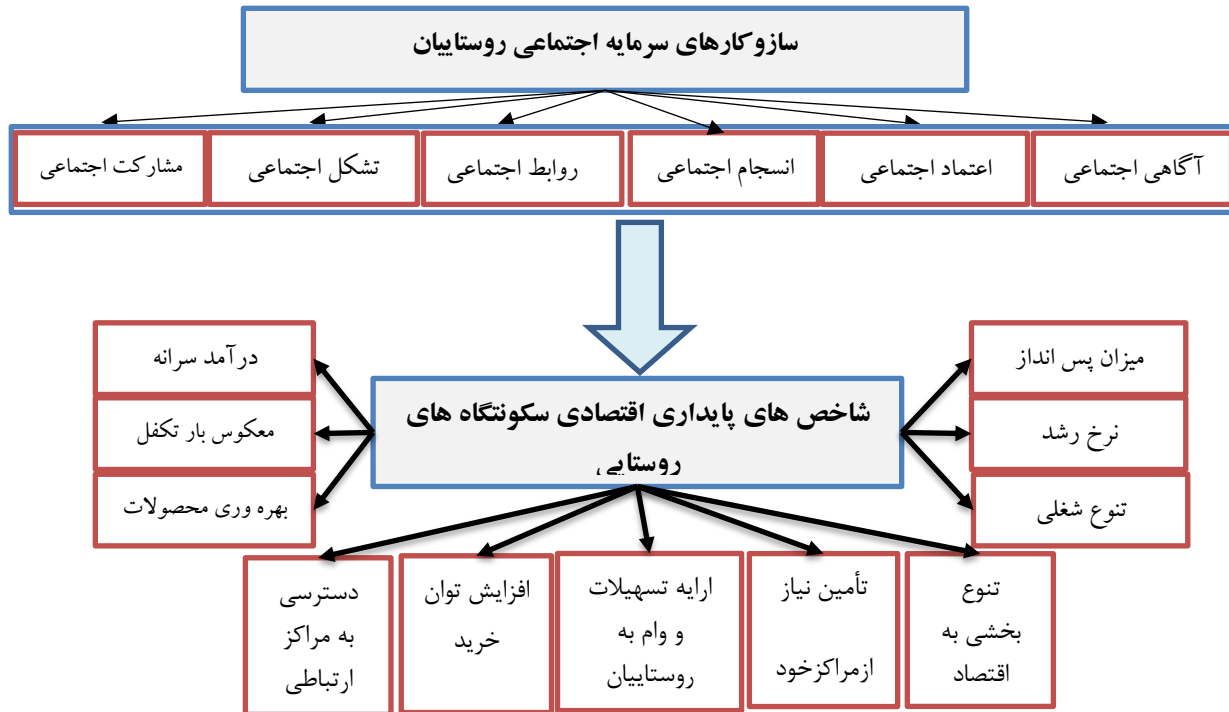
شبکه اجتماعی از مجموعه روابط میان افراد تشکیل می شود. افراد به وسیله شبکه های اجتماعی می توانند در مورد چالش های گوناگون با یکدیگر گفتگو کنند. بر این مبنا، هدف شبکه های اجتماعی کمک به بهتر شدن روابط و همکاری میان افراد و سازمان ها در مورد موضوع های گوناگون است (Ahrweiler & Keane, 2013). شبکه های اجتماعی، مردم را بیشتر به همکاری و اعتمادپذیری تشویق می کند تا این که شرایط انفرادی ناشی از پی جویی نفع شخصی را به همراه داشته باشد (Putnam, 2011). از این رو، هر چه شبکه های اجتماعی در یک جامعه در هم فشرده تر باشند، احتمال بیشتری وجود دارد تا ساکنان آن جامعه بتوانند برای منافع متقابل همکاری و مشارکت نمایند (Cobbinah, 2015).

مشارکت اجتماعی و پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی

امروزه مشارکت، یکی از رویکردهای بنیادین در فرایند برنامه ریزی و توسعه اقتصاد روستایی بشمار می آید (Nazari et al., 2012). از این رو، مشارکت به معنای شرکت کنشگرانه در یک گروه ویژه است که سرانجام به فعالیت اجتماعی ویژه‌ای وابسته می‌شود و به صورت همیاری، همبستگی، انطباق، پذیرش، خود را نشان می‌دهد (Peris et al, 2011:85). به‌سختی دیگر، مشارکت اجتماعی، عامل تقویت همبستگی در شبکه‌های اجتماعی و اقتصادی است. به‌گونه‌ای که، حضور افراد در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌های اجتماعی و اقتصادی در بلندمدت موجب ژرفایش روابط میان اعضای گروه‌ها، افزایش احساس زندگی، بلندنظری و آسان‌گیری می‌شود. همچنین، سبب توسعه سکونتگاه های روستایی می‌شود (Barghamdi, 2009).

براین اساس، سرمایه اجتماعی روستاییان در چارچوب ایجاد فرصت‌های نوین برای مشارکت گروه‌های گوناگون روستایی در روند اجرای برنامه‌های توسعه پایدار اقتصاد روستایی شدن است (World Bank, 2014). چون، سرمایه اجتماعی به مثابه یک ویژگی مثبت و یکی از پایه‌های بنیادین برای بهبود و پایداری اقتصاد روستایی به کار برده می‌شود (Onyx & Bullen, 2018). از این رو، سرمایه اجتماعی و به عنوان حلقه گم شده توسعه و تحول اقتصاد در سکونتگاه‌های روستایی قلمداد شده است (ghorbani, 2017). بنابراین، سرمایه اجتماعی شرط لازم برای رشد و توسعه اقتصادی تلقی می‌شود که به معنای منافع اقتصادی جامعه است که این امر به واسطه ارتباطات، همکاری و اعتماد بین نهادها، در محیط اقتصادی و اجتماعی امکان پذیر است (Cvetanovic et al, 2016:3). به گونه ای که، ول (۲۰۱۲) بر این باور است علاوه بر عوامل اقتصادی که بر بهبود کارآفرینی روستایی تأثیر گذارند، عوامل غیر اقتصادی مانند شبکه و روابط، اعتماد و مشارکت اجتماعی می‌تواند بر اقتصاد روستایی تأثیر گذار باشد. همچنین، بردیو (۲۰۰۸) معتقد است که سرمایه اجتماعی معاملات اقتصادی بین افراد را تسهیل کرده و جامعه را در راستای دستیابی به توسعه اقتصادی کمک می‌کند (Castells, 2008:65). گیزو (۲۰۱۰) بر این عقیده است که یکی از راه‌های تأثیرگذار بر توسعه اقتصادی مناطق روستایی، گردش آزاد اطلاعات و انجام فعالیت‌های دارای منافع متقابل است. از این رو، سرمایه اجتماعی، به واسطه گردش بهتر اطلاعات به توسعه اقتصادی در مناطق روستایی منجر می‌شود. عنابستانی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به ارزیابی پایداری اقتصادی در روستاهای بخش جعفرآباد در استان قم پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان داده که از میان ۲۰ روستای مورد مطالعه سه روستا دارای اقتصاد پایدار و سه روستا در سطوح پایین پایداری اقتصادی قرار داشته‌اند. همچنین در میان شاخص‌های مورد استفاده دانش بومی، سرمایه گذاری در کارهای تولیدی و تسهیلات بانکی از سطح پایداری بالاتری برخوردار بوده‌اند. قدیری معصوم و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی به ارزیابی پایداری اقتصادی و رابطه آن با ویژگی‌های مکانی فضایی در دهستان کوهین شهرستان کبودرآهنگ پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که این دهستان از نظر پایداری در وضعیت متوسط به پایین است و بیش از ۶۰ درصد سکونتگاه‌های روستایی در وضعیت ناپایداری قرار دارند. در این راستا، نتایج پژوهش‌های گوناگون حاکی از آن است که بهبود و ارتقاء سازوکارهای سرمایه اجتماعی روستاییان، به مثابه ابزاری ایده‌آل زمینه مناسبی را برای بالا بردن سطح پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی فراهم می‌سازد. بنابراین،

وجود سرمایه اجتماعی در جامعه باعث بالا رفتن سطوح اعتماد، انسجام و مشارکت میان افراد، و گروه ها می شود که تحول اقتصادی سکونتگاه های روستایی را به دنبال دارد.

شکل (۱). چارچوب مفهومی پژوهش. (مأخذ: برمبنای واکاوی ادبیات و پیشینه پژوهش، ۱۴۰۰)

روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرای پژوهش، در زمره پژوهش های پیمایشی و بر حسب ماهیت داده ها، از نوع پژوهش های کمی است. در این پژوهش مؤلفه ها و شاخص های اثرگذار و اثرپذیر پژوهش بر اساس سؤال و چارچوب مفهومی به روش توصیفی - تحلیلی مورد واکاوی قرار گرفت. همچنین روش گردآوری داده ها و اطلاعات به دو شیوه کتابخانه ای و میدانی است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۷۸ روستای دارای سکنه بخش مرکزی شهرستان جیرفت که شامل ۳۶۰۱ خانوار است، می شود (نتایج سرشماری مرکز آمار ایران، سال ۱۳۹۵). در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه تصادفی برای پرکردن پرسشنامه در سطح روستا تعداد ۳۰ روستا به صورت تصادفی انتخاب شد. سپس در درون روستاهای انتخابی، خانوارهای نمونه تصادفی بر اساس روش نسبت به اندازه خانوار روستاها (P.P.S) انتخاب شدند. در این ارتباط، حجم نمونه محاسبه شده برای روستاییان بر اساس فرمول «کوکران^۲» (سرای، ۱۳۹۳) با سطح اطمینان ۹۵ درصد و پیش برآورد واریانس ۰/۲۵ (۰/۵ * ۰/۵) و دقت احتمالی مطلوب ۵ درصد، تعداد ۳۵۲ خانوار محاسبه شد. از آنجا که تعداد نمونه پرسشنامه در تعدادی از روستاها، با توجه به روش نسبت به اندازه خانوار روستاها (P.P.S) حد

¹ Probability Proportional to Size

² Cochran

نصاب لازم را برای تکمیل پرسشنامه پیدا نکرد. بنابراین، تعداد پرسشنامه‌های خانوار نمونه تصادفی به ۴۰۰ خانوار افزایش یافت.

جدول (۱). حجم نمونه برآورد شده از روستاهای مورد مطالعه در بخش مرکزی شهرستان جیرفت

نام روستای نمونه	تعداد خانوار	تعداد حجم نمونه	نام روستای نمونه	تعداد خانوار	تعداد حجم نمونه
باغ بابونه	۲۶	۱۰	چمک	۷۴	۱۰
گزاباد	۲۶	۱۰	گاشلخی	۴۰	۱۰
ملاوی	۴۶	۱۰	ده پیش علیا	۸۸	۱۰
چهارگوبندی	۴۸	۱۰	ماران قلعه	۶۹	۱۱
جنگل آباد	۹۱	۱۱	بیدخیری	۴۰	۱۰
جهاد آباد	۲۰	۱۰	باقرآباد	۶۷	۱۲
بند سراجی	۴۳	۱۰	پشت مرز	۸۴	۱۲
عبدل آباد	۲۶	۱۰	یاغی بیگی	۷۰	۱۱
فتح آباد	۶۳	۱۰	قیصریه	۲۶	۱۰
جلال آباد	۶۳	۱۰	قاسم آباد	۱۰۰	۱۳
جمتان	۸۲	۱۰	ملک آباد	۱۱۶	۱۳
میثمیه	۶۴	۱۰	زنگیان	۱۸۶	۲۰
عبدل آباد	۲۶	۱۰	کلاب صوفیان ۱	۱۳۵	۱۵
دشکوج	۶۲	۱۰	کلاب صوفیان ۲	۳۹۶	۳۰
ده شیخ سلطان عبدالله	۵۴	۱۰	چاهک	۶۳۵	۳۶
جمع کل				۳۶۰۱	۴۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق بر اساس سرشماری مرکز آمار ایران، سال ۱۳۹۵

همچنین، برای تجزیه و تحلیل ویژگی‌های جمعیت شناختی و تجمیع پرسش‌ها برای ورود به مدل، و تحلیل سازه‌ها و روابط بیان شده در چارچوب نظری از نرم افزار ایموس^۱ گرافیک استفاده شد. در این ارتباط برای تبیین دقیق سؤال پژوهش از مطالعات پژوهشگران گوناگون بهره گرفته شد. همچنین به منظور انطباق از سوال‌های برگرفته از پژوهش‌های پیشین با متغیرهای پژوهش، و برای مشخص شدن روایی صوری (اعتبار) این شاخص‌ها و انطباق آن‌ها با روستاهای ناحیه مورد مطالعه و درجه اهمیت مؤلفه اثرگذار و اثرپذیر پژوهش، توسط صاحب‌نظران دانشگاهی در گستره برنامه‌ریزی روستایی در سطح دانشگاه‌های شهید بهشتی و خوارزمی تهران و دانشگاه شهید باهنر کرمان مورد سنجش قرار گرفت. پس از دریافت نظرات آن‌ها، کارهای اصلاحی در پرسشنامه صورت گرفت. تعدادی از سؤال‌های کم اهمیت حذف شد. سنجش این شاخص‌ها به شکل گزینه‌های رتبه‌ای طیفی لیکرت از اخیلی کم تا مقدار ۵ خیلی زیاد بود و برای بررسی پایایی و قابل اعتماد بودن داده‌های پرسشنامه‌های پژوهش از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد (آشتیانی، ۱۳۸۹). بنابراین، ابتدا یک نمونه ۳۰ تایی از پرسشنامه در جامعه مورد نظر توزیع و با توجه به آلفای کرونباخ به دست آمده، ویرایش نهایی پرسشنامه

^۱ Amos

صورت گرفت و در نمونه مربوط، توزیع شد. سرانجام، برای پژوهش حاضر مقدار آلفای کرونباخ ۰/۷۹۶ به دست آمد. مقدار آلفای به دست آمده به عدد ۱ نزدیک است. قابل اعتماد است.

جدول (۲). شاخص ها و گویه های سرمایه اجتماعی روستاییان

شاخص	گویه‌ها	علائم اختصاری در مدل
آگاهی اجتماعی	آگاهی روستاییان نسبت به حقوق خود	AQ1
	آگاهی روستاییان نسبت به سازمان های دولتی و غیر دولتی	AQ2
	آگاهی روستاییان نسبت به مشارکت در فعالیت های مختلف روستا	AQ3
اعتماد اجتماعی	میزان اعتماد روستاییان به مرکز خدمات کشاورزی، سازمان های آموزش کشاورزی	EQ1
	میزان اعتماد روستاییان به بنیاد مسکن	EQ2
	میزان اعتماد روستاییان به مدارس آموزش و پرورش و فنی حرفه ای	EQ3
انسجام اجتماعی	کاهش میزان اختلاف و نزاع و درگیری میان روستاییان	ZQ1
	همکاری و همبستگی مردم روستا هنگام گرفتاری ها و مشکلات	ZQ2
شبکه و روابط اجتماعی	فعالیت در گروه های ورزشی	SQ1
	میزان فعالیت مردم روستا در نهاد فرهنگی بسیج	SQ2
	میزان فعالیت مردم روستا در صندوق قرض الحسنه	SQ3
تشکل اجتماعی	ایجاد یا گسترش فعالیت تشکل های سیاسی همچون: بسیج، انجمن اسلامی	YQ1
	شکل دهی تشکل های تولید کشاورزی در روستا	YQ2
مشارکت اجتماعی	مشارکت روستاییان در کارهای گروهی، جشن و مراسم های دوستان و همسایگان	DQ1
	مشارکت روستاییان در فعالیت های کشاورزی و غیر کشاورزی	DQ2

مأخذ: بر مبنای واکاوی ادبیات و پیشینه نظری پژوهش، سال ۱۴۰۱

جدول (۳). شاخص های پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی

شاخص	گویه‌ها	علائم اختصاری در مدل
شاخص های پایداری اقتصادی	میزان پس انداز	M1
	نرخ رشد	M2
	تنوع شغلی	M3
	تنوع بخشی به اقتصاد روستا	M4
	تأمین نیاز از مراکز خود روستا	M5
	ارایه تسهیلات و وام به روستاییان	M6
	افزایش توان خرید مردم روستا	M7
	دسترسی به مراکز ارتباطی	M8
	درآمد سرانه	M9
	معکوس بار تکفل	M10
	بهره وری محصولات	M11

مأخذ: بر مبنای واکاوی ادبیات و پیشینه نظری پژوهش، سال ۱۴۰۱

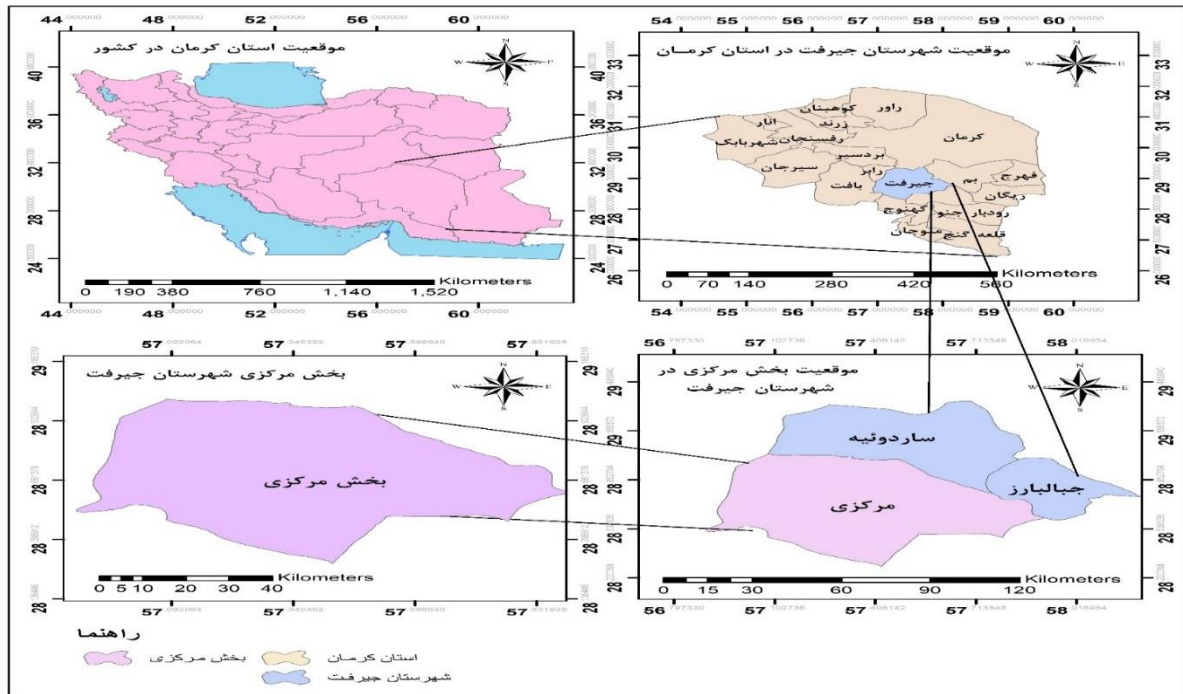
جدول (۴). مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای تعیین پایایی ابزار پژوهش

متغیرهای پژوهش	مؤلفه ها	پایایی مرکب	آلفای کرونباخ
سرمایه اجتماعی	آگاهی اجتماعی	۰/۷۷	۰/۷۹
	اعتماد اجتماعی	۰/۸۰	۰/۸۱
	انسجام اجتماعی	۰/۸۱	۰/۸۳
	شبکه و روابط اجتماعی	۰/۷۶	۰/۷۸
	تشکل اجتماعی	۰/۸۳	۰/۸۵
	مشارکت اجتماعی	۰/۷۹	۰/۸۱
	میزان پس انداز	۰/۷۶	۰/۷۷
پایداری اقتصادی	نرخ رشد	۰/۷۳	۰/۷۵
	تنوع شغلی	۰/۷۹	۰/۷۳
	تنوع بخشی به اقتصاد روستا	۰/۸۱	۰/۷۸
	تأمین نیازها از مراکز خود روستا	۰/۷۵	۰/۷۹
	ارایه تسهیلات و وام به مردم روستا	۰/۷۸	۰/۸۰
	افزایش توان خرید	۰/۸۰	۰/۷۷
	دسترسی به مراکز ارتباطی	۰/۷۹	۰/۸۱
	درآمد سرانه	۰/۷۵	۰/۷۶
	معکوس بار تکفل	۰/۸۲	۰/۷۳
	بهره وری محصولات	۰/۷۷	۰/۷۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

محدوده مورد مطالعه

شهرستان جیرفت، دارای ۱۳،۷۹۹ کیلومتر مربع مساحت (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) و در نیمه جنوبی استان کرمان واقع شده است و بین طول مختصات جغرافیایی ۵۷ درجه و ۴۴ دقیقه و عرض جغرافیایی ۲۸ درجه و ۴۱ دقیقه واقع شده است و ارتفاع متوسط آن ۶۹۰ متر است و از شمال به شهرستان کرمان، از جنوب به شهرستان عنبرآباد و فاریاب از شرق به شهرستان بم و از غرب به شهرستان رابر و ارزوئیه مشرف می باشد. این شهرستان دارای ۵ بخش مرکزی، اسماعیلیه، ساردوئیه، جبالبارز و اسفندقه می باشد. تعداد کل آبادی های این بخش ۲۷۳ آبادی است که از این تعداد ۱۷۸ آبادی دارای سکنه دائمی هستند (براساس سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

شکل (۲). محدوده قلمرو مورد مطالعه، مأخذ: ترسیم براساس نقشه رقومى سازمان نقشه بردارى کشور، سال ۱۳۹۷

یافته های پژوهش

بر اساس یافته‌های پرسشنامه پژوهش حاضر، از مجموع ۴۰۰ خانوار در نقاط روستایی مورد مطالعه، حدود ۵۸/۶ درصد مرد و در حدود ۴۱/۴ درصد زن بوده‌اند. از نظر سطح سواد هم بیشترین میزان پاسنگویان دارای تحصیلات پایین تر از کاردانی بودند. از لحاظ نوع شغل، حدود ۵۶/۷ درصد خانوارهای پاسخ‌دهنده کشاورز، میزان ۳۱/۲ درصد کاسب و حدود ۱۲/۱ درصد صنعتگر بوده‌اند (جدول ۵).

جدول (۵). ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسنگویان در ناحیه مورد مطالعه

متغیر	فراوانی	درصد
جنس	مرد	۱۶۳
	زن	۲۳۷
	جمع	۴۰۰
تحصیلات	ابتدایی	۶۲
	راهنمایی	۸۰
	دیپستان	۹۰
	کاردانی	۹۰
	کارشناسی	۶۱
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۷
	جمع	۴۰۰
کشاورزی	۲۳۱	۵۶۷

۳۱/۲	۱۳۷	کاسبی	شغل
۱۲/۱	۳۲	صنعت	
۱۰۰	۴۰۰	جمع	

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۱

همچنین، یافته‌های پژوهش بیانگر این است که در بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی روستاییان در ناحیه مورد مطالعه، شاخص انسجام اجتماعی با میانگین ۲/۶۹ کمترین مقدار را دارا است و شاخص اعتماد اجتماعی با میانگین ۳/۵۱ بیشترین مقدار را دارد. در زمینه پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی، شاخص بهره‌وری محصولات با میانگین ۳/۷۱ در رتبه اول و شاخص تنوع شغلی با میانگین ۲/۴۰ در رتبه آخر قرار دارد (جدول ۶).

جدول (۶). میانگین، واریانس و انحراف معیار

متغیرهای پژوهش	مؤلفه‌ها	میانگین	واریانس	انحراف معیار
سرمایه اجتماعی	آگاهی اجتماعی	۲/۸۶	۰/۳۴۱	۰/۵۸۸
	اعتماد اجتماعی	۳/۵۱	۰/۵۴۷	۰/۶۵۲
	انسجام اجتماعی	۲/۶۹	۰/۵۵۵	۰/۶۶۱
	گروه و روابط اجتماعی	۲/۸۱	۰/۳۳۴	۰/۵۶۵
	تشکل اجتماعی	۲/۹۴	۰/۶۴۲	۰/۶۴۶
	مشارکت اجتماعی	۲/۷۱	۰/۶۰۳	۰/۶۸۸
	میزان پس‌انداز	۲/۹۶	۰/۵۵۱	۰/۶۸۰
پایداری اقتصادی	نرخ رشد	۳/۱۷	۰/۵۳۸	۰/۶۴۱
	تنوع شغلی	۲/۴۰	۰/۵۴۶	۰/۶۲۸
	تنوع بخشی به اقتصاد روستا	۲/۸۵	۰/۵۴۲	۰/۶۳۰
	تأمین نیازها از مراکز خود روستا	۲/۹۲	۰/۵۸۶	۰/۶۸۸
	ارایه تسهیلات و وام به مردم روستا	۲/۸۰	۰/۶۰۶	۰/۶۸۳
	افزایش توان خرید	۳/۱۰	۰/۶۱۴	۰/۵۹۷
	دسترسی به مراکز ارتباطی	۲/۸۷	۰/۵۳۵	۰/۶۸۰
	درآمد سرانه	۳/۲۵	۰/۵۴۱	۰/۶۳۹
	معکوس بار تکفل	۲/۶۳	۰/۵۸۸	۰/۶۸۹
	بهره‌وری محصولات	۳/۷۱	۰/۵۴۴	۰/۵۶۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۴۰۱

ارزیابی نرمال بودن متغیرها

افزون براین، از «آزمون کولموگروف - اسمیرنوف^۱» برای بررسی فرض نرمال بودن داده‌های پژوهش استفاده شد. با توجه به این آزمون چون سطح معناداری برای همه متغیرهای مستقل و وابسته بزرگتر از سطح آزمون (۰/۰۵) است، بنابراین توزیع داده‌ها نرمال است (جدول (۷)).

جدول (۷). آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای نرمال بودن متغیرهای مورد بررسی

مؤلفه	آماره آزمون کولموگروف-اسمیرنوف	سطح معناداری	مؤلفه	آماره آزمون کولموگروف-اسمیرنوف	سطح معناداری
آگاهی اجتماعی	۰/۲۸	۰/۷۰۶	تنوع بخشی به اقتصاد روستا	۰/۲۹	۰/۵۷۹
اعتماد اجتماعی	۰/۳۲	۰/۲۶۹	تأمین نیازها از مراکز خود روستا	۰/۳۸	۰/۲۱۷
انسجام اجتماعی	۰/۲۵	۰/۹۲۲	رایه تسهیلات و وام به مردم روستا	۰/۲۷	۰/۹۲۱
شبکه و روابط اجتماعی	۰/۳۴	۰/۲۷۵	افزایش توان خرید	۰/۳۳	۰/۳۲۵
تشکل اجتماعی	۰/۳۷	۰/۳۷۱	دسترسی به مراکز ارتباطی	۰/۲۳	۰/۸۳۲
مشارکت اجتماعی	۰/۳۱	۰/۳۶۹	درآمد سرانه	۰/۲۱	۰/۵۲۵
میزان پس انداز	۰/۲۵	۰/۹۱۹	معکوس بار تکفل	۰/۳۵	۰/۳۸۱
نرخ رشد	۰/۳۶	۰/۲۲۰	بهره وری محصولات	۰/۳۷	۰/۲۳۶
تنوع شغلی	۰/۳۸	۰/۳۶۹			

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۴۰۱

بررسی رابطه میان متغیرهای پژوهش

بررسی رابطه بین متغیرهای سرمایه اجتماعی روستاییان و پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی در ناحیه مورد مطالعه با استفاده از آزمون T تک نمونه ای نشان می‌دهد که هر ۶ متغیر سرمایه اجتماعی و ۱۱ متغیر پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی، بررسی شده در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ قرار دارند. برای این که نوع رابطه مشخص شود، می‌توان از اختلاف میانگین و آماره t استفاده کرد. بر این مبنا، با توجه به سطح معناداری می‌توان گفت که رابطه معناداری بین متغیرهای (آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت اجتماعی) و (میزان پس انداز، نرخ رشد، تنوع شغلی، تنوع بخشی به اقتصاد روستا، رایه تسهیلات و وام به روستاییان، افزایش توان خرید، دسترسی به مراکز ارتباطی، درآمد سرانه، بار تکفل و بهره وری محصول) وجود دارد. همچنین، کران بالا و پایین همه متغیرها مثبت می‌باشد که نشان دهنده میانگین متناسب با مقدار مورد آزمون است (جدول (۸)).

^۱ Kolmogorov-Smirnov test

جدول (۸). بررسی شاخص های سرمایه اجتماعی روستاییان در پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی ناحیه مورد مطالعه با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای

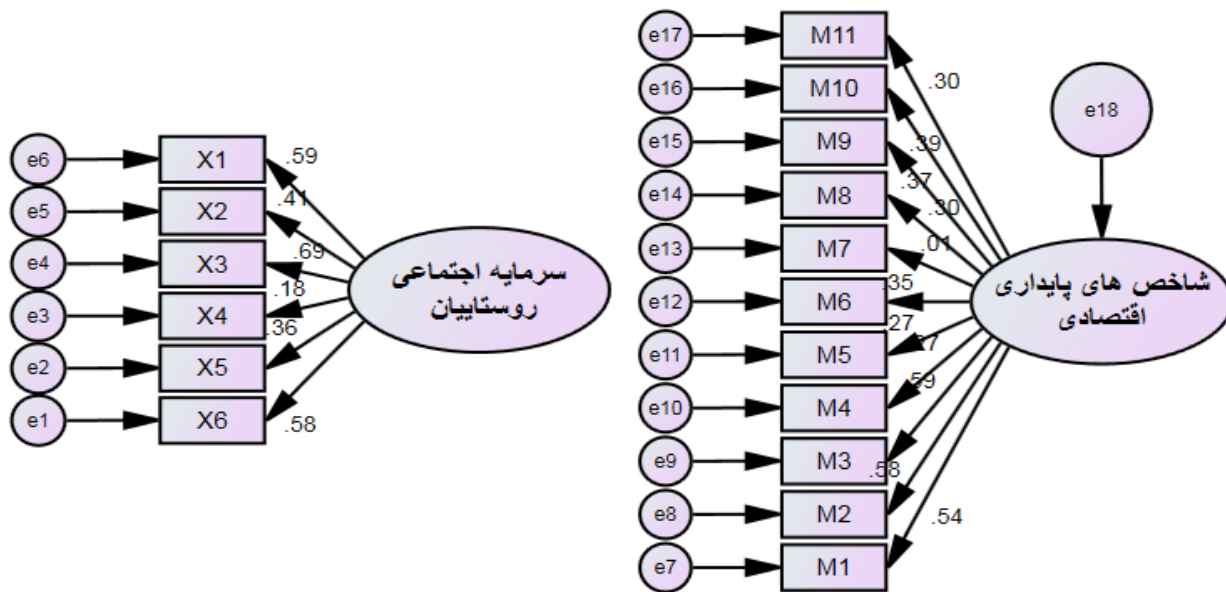
متغیرها	آماره T	درجه آزادی (df)	اختلاف میانگین ها	سطح اطمینان ۹۵ درصد	سطح معناداری (sig)
			کران بالا	کران پایین	
آگاهی اجتماعی	۲/۴۳۵	۴۰۰	۱/۴۲۱	۱/۲۸۲	۰/۰۰۰
اعتماد اجتماعی	۲/۸۲۱	۴۰۰	۲/۷۰۹	۲/۵۷۸	۰/۰۰۰
انسجام اجتماعی	۲/۳۵۴	۴۰۰	۲/۳۹۶	۲/۲۸۱	۰/۰۰۰
شبکه و روابط اجتماعی	۲/۳۱۹	۴۰۰	۲/۲۶۵	۲/۱۲۱	۰/۰۰۰
تشکل اجتماعی	۲/۳۹۲	۴۰۰	۱/۳۴۱	۱/۲۰۰	۰/۰۰۰
مشارکت اجتماعی	۲/۸۴۱	۴۰۰	۲/۱۸۹	۲/۰۵۶	۰/۰۰۳
میزان پس انداز	۲/۲۸۳	۴۰۰	۲/۳۱۱	۲/۳۱۲	۰/۰۰۱
نرخ رشد	۲/۵۶۴	۴۰۰	۰/۷۱	۰/۷۳	۰/۰۰۱
تنوع شغلی	۲/۶۷۱	۴۰۰	۲/۱۶۲	۲/۱۷۲	۰/۰۰۰
تنوع بخشی به اقتصاد روستا	۲/۵۰۶	۴۰۰	۲/۴۲۵	۲/۵۳۲	۰/۰۰۰
ارایه تسهیلات و وام به مردم روستا	۲/۱۷۴	۴۰۰	۲/۲۷۱	۲/۱۳۶	۰/۰۰۰
افزایش توان خرید	۲/۷۶۷	۴۰۰	۲/۶۳۲	۲/۷۴۱	۰/۰۰۳
دسترسی به مراکز ارتباطی	۲/۶۹۸	۴۰۰	۱/۱۳۴	۱/۱۱۸	۰/۰۰۰
درآمد سرانه	۲/۱۳۴	۴۰۰	۲/۲۴۱	۲/۲۷۱	۰/۰۰۶
معکوس بارتکفل	۲/۲۲۷	۴۰۰	۲/۴۳۱	۲/۵۶۲	۰/۰۰۰
بهره وری محصولات	۲/۵۱۷	۴۰۰	۲/۲۲۹	۲/۳۶۴	۰/۰۰۰
تأمین نیازها از مراکز خود روستا	۲/۳۶۵	۴۰۰	۲/۴۵۲	۲/۵۱۷	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته های پژوهش، سال ۱۴۰۱

تحلیل مدل سازی معادلات ساختاری

ابتدا یک مدل تحلیل عاملی تأییدی (CFA) برای ایجاد و سنجش ۶ متغیر (آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت اجتماعی) به عنوان مؤلفه های سرمایه اجتماعی و همچنین ۱۱ متغیر (میزان پس انداز، نرخ رشد، تنوع شغلی، تنوع بخشی به اقتصاد روستا، ارایه تسهیلات و وام به مردم روستا، افزایش توان خرید، دسترسی به مراکز ارتباطی، درآمد سرانه، بار تکفل و بهره وری محصول) به عنوان مؤلفه های پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی در محیط نرم افزار **Graphic Amos** ترسیم و تحلیل شدند. براین مبنای، یک مدل اندازه گیری جزئی از مدل معادله ساختاری است که نحوه سنجش یک متغیر پنهان را با استفاده از دو یا تعداد بیشتری متغیر مشاهده تعریف می کند که در این جا متغیرهای سرمایه اجتماعی و پایداری اقتصادی، متغیرهای پنهان می باشند. بنابراین متغیر پنهان متغیری است که به طور مستقیم اندازه گیری نمی شود، بلکه با استفاده از دو یا تعدادی متغیر مشاهده شده (آگاهی، اعتماد، انسجام، شبکه و روابط، تشکل و مشارکت اجتماعی) معرفی و مورد سنجش قرار می گیرند و (e) هم میزان خطای اندازه گیری برای متغیر آشکار است (قاسمی، ۱۳۸۹). براین بنیان، برای سنجش دقیق تر اثرات سرمایه اجتماعی بر پایداری اقتصادی سکونتگاه

های روستایی و برای تعیین دقیق تر ارتباط بین متغیرها با استفاده از دو تحلیل (CFA) انجام شد، به گونه ای که شکل (۳) نمودار مسیر این ۲ متغیر را نشان می دهد و برآورد استاندارد ضرایب مسیر هر کدام از این دو متغیر در جدول های (۱۱، ۱۰، ۹) آمده است؛ که بر اساس شاخص های برازندگی، دامنه پذیرش هریک از شاخص های برازش در جدول (۱۰) ارائه شده است. یافته ها حاکی از آن است؛ ضرایب مسیر متغیر سرمایه اجتماعی و پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی دارای برازش مطلوب است.

شکل (۳). برآورد استاندارد بارهای عاملی تأییدی برای اعتبار سنجی

جدول (۹). شاخص های برازندگی مدل

شاخص های برازش مقتصد			شاخص های برازش تطبیقی					شاخص های برازش مطلق			شاخص برازندگی	
RMSEA	CMIN/df	PNFI	RFI	AGFI	CFI	IFI	NFI	AGFI	GFI	Chi Square		$\frac{\chi^2}{d.f}$
>۰/۰۵	۳-۱	>۰/۰۵	>۰/۰۹	>۰/۹۰	>۰/۰۹	-۰ ۱	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۰۵	>۲	دامنه پذیرش

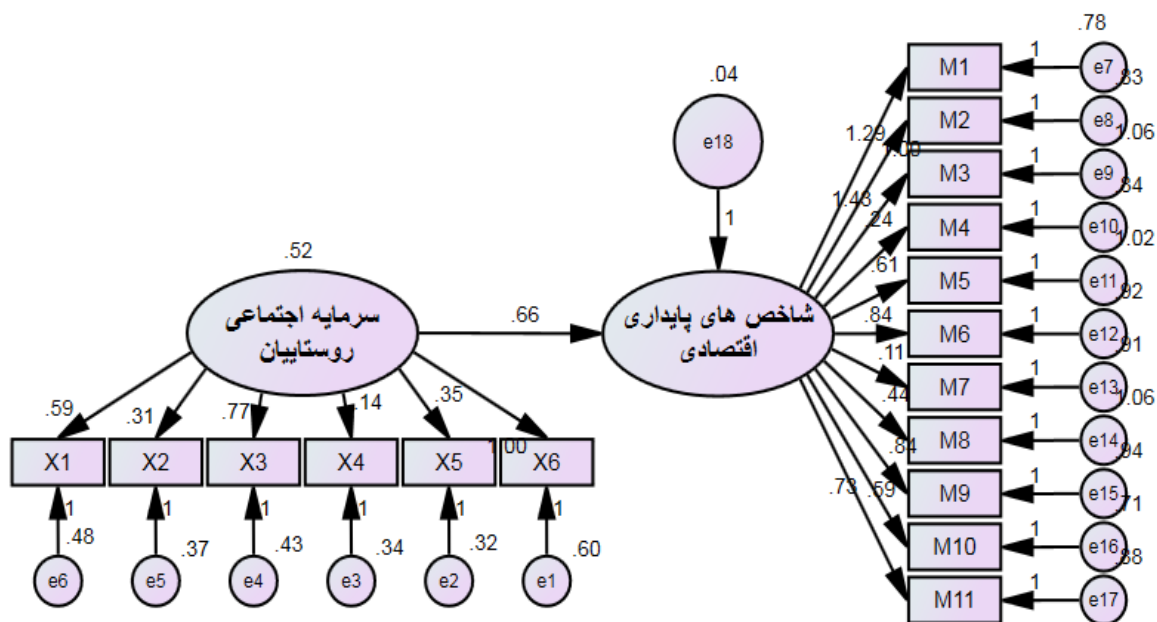
مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۱

جدول (۱۰). شاخص های برازش مدل اندازه گیری سرمایه اجتماعی و شاخص های پایداری اقتصادی

نام شاخص	اختصار	میزان ضریب استاندارد	ملاک	تفسیر
شاخص نیکویی برازش تعدیل شده	AGFI	۰/۹۰۴	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص نیکویی برازش	GFI	۰/۹۵	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص سطح پوشش کای رو	Chi Square	۰/۶۱۳	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
شاخص برازش فزاینده	IFI	۰/۸۳	بین ۱-۰	برازش مطلوب
شاخص برازش نسبی	RFI	۰/۹۵	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
شاخص برازش تطبیقی	CFI	۰/۹۵	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب

شاخص برازش هنجار شده	NFI	۰/۹۸	بیشتر از ۰/۹۰	برازش مطلوب
کای مربع بهنجار شده	CMIN/df	۲/۱۶	بین ۱-۳	برازش مطلوب
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	RMSEA	۰/۷۲۶	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب
شاخص برازش مقصد هنجار شده	PNFI	۰/۵۲۱	بیشتر از ۰/۰۵	برازش مطلوب

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۱

شکل (۴). برآوردهای غیر استاندارد ضرایب مسیر در مدل ساختاری

جدول (۱۱). شاخص های برازش مدل اندازه گیری سرمایه اجتماعی و شاخص های پایداری اقتصادی

تفسیر	ملاک	میزان	اختصار	نام شاخص
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۳۱	AGFI	شاخص نیکویی برازش تعدیل شده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۸۹۷	Chi Square	شاخص سطح پوشش کای دو
برازش مطلوب	بین ۱-۰	۰/۵۸	IFI	شاخص برازش فزاینده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۲	RFI	شاخص برازش نسبی
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۵	CFI	شاخص برازش تطبیقی
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۹۰	۰/۹۳	NFI	شاخص برازش هنجار شده
برازش مطلوب	بین ۱-۳	۲/۱۴	CMIN/df	کای مربع بهنجار شده
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۶۲۵	RMSEA	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد
برازش مطلوب	بیشتر از ۰/۰۵	۰/۴۵	PNFA	شاخص برازش مقصد هنجار شده

مأخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۱

براین بنیان، برای بررسی برازش کلیت مدل اندازه گیری طراحی شده، مهم ترین شاخص های ارزیابی برازش مدل از منابع مستند استخراج شد (قاسمی، ۱۳۸۹؛ شمس الدینی و جمینی، ۱۳۹۵؛ لای و لین^۱، ۲۰۰۸) و مقادیر محاسبه شده با معیارهای

^۱ Lai & Lin

پیشنهادی تطابق داده شد. وضعیت کلیه معیارهای برآورد شده با مقادیر مطلوب همخوانی دارد و می توان گفت که مدل اندازه گیری ترسیم شده در ارتباط با شناخت و تحلیل سازوکارهای سرمایه اجتماعی و اثرات آن در پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی، از اعتبار لازم برخوردار است. بنابراین، با وجود این که جهت تأثیر سرمایه اجتماعی بر شاخص های پایداری اقتصادی، مثبت و معنادار بوده و سازوکارها و ابعاد سرمایه اجتماعی در بهبود و ارتقاء شاخص های پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی مؤثر بوده است ولی همچنان، میزان بهبود شاخص ها در سکونتگاه های روستایی ناحیه مورد مطالعه در سطح پایینی ارزیابی می شود که این امر، توجه بیشتر به سرمایه اجتماعی روستاییان را در ناحیه مورد مطالعه می طلبد. این نتایج با یافته های محققانی همچون؛ (Putnam (2019) & Field (2018) که گفته اند؛ پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی تا اندازه زیادی متأثر از اثرگذاری ابعاد سرمایه اجتماعی است به طوری که بهبود و ارتقاء شاخص های سرمایه اجتماعی زمینه را برای تحول و توسعه اقتصاد روستایی فراهم می کند به طوری که، با افزایش سرمایه اجتماعی در سکونتگاه های روستایی، شکل گیری پیوندها، روابط و اعتماد اجتماعی میان روستاییان بهبود می یابد و موجب افزایش مشارکت و همکاری روستاییان در برنامه های اقتصادی و اجتماعی پایدار روستایی می شود، همسویی دارد. همچنین، همخوانی دارد با یافته های (Cook and Cooper, 2008) که گفته اند؛ بین سرمایه اجتماعی و بهبود شاخص های اقتصادی و نوآوری و کارآفرینی رابطه وجود دارد، همخوانی دارد. همچنین، همسویی دارد با نتایج تحقیق (Popuch, 2018) که تأکید می کند، سرمایه اجتماعی عاملی تأثیرگذار در فرایند اقتصاد سکونتگاه های روستایی است. اگرچه تغییر در سرمایه اجتماعی به فرایند زمانی نیاز دارد اما در نهایت به بهبود پایدار اقتصادی فضاهای اجتماعی منجر می شود، همسویی دارد.

نتیجه گیری

امروزه سرمایه اجتماعی به عنوان حلقه گمشده توسعه پایدار اقتصادی سکونتگاه های روستایی، قادر است به مثابه یک راهکار برای افزایش ثروت و رفاه جامعه و رفع فقر و ایجاد اشتغال در مناطق روستایی به طور گسترده ای مورد توجه قرار گیرد. از این رو، ثبات و پایداری هر روستا در گرو پویایی و دوام اقتصاد آن است. زیرا، توسعه اقتصاد پایدار به مثابه اصلی ترین هدف اقتصادی کشورهای در حال توسعه تلقی شده است. براین مبنا، می توان گفت یکی از چالش های امروز توسعه روستایی، عدم توجه به سرمایه اجتماعی است. زیرا سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مؤلفه های مورد نیاز روستاییان شناخته می شود و افراد را قادر می سازد تا به صورت جمعی عمل کنند و براساس نظریه های درونزای توسعه منطقه ای، عامل مهمی در توسعه اقتصاد سکونتگاه های روستایی به شمار می رود. از این رو، به عنوان یک هنجار در برنامه های پایداری اقتصاد سکونتگاه های روستایی قلمداد می شود. بر اساس آنچه که در تجزیه و تحلیل داده ها و بر مبنای بررسی وضعیت هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی بر شاخص های مؤثر بر پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی در ناحیه مورد مطالعه صورت گرفت، آشکار شد که از میان ابعاد سرمایه اجتماعی اثرگذار بر پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی در ناحیه مورد مطالعه از دیدگاه پاسخگویان، شاخص انسجام اجتماعی با میانگین ۲/۶۹ کمترین مقدار را دارا است و شاخص اعتماد اجتماعی با میانگین ۳/۵۱ بیشترین مقدار را دارد. در زمینه پایداری اقتصادی سکونتگاه های روستایی،

شاخص بهره‌وری محصولات با میانگین ۳/۷۱ در رتبه اول و شاخص تنوع شغلی با میانگین ۲/۴۰ در رتبه آخر قرار دارد. همچنین، برای بررسی رابطه بین متغیرهای سرمایه اجتماعی روستاییان و پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی در ناحیه مورد مطالعه از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد که نشان می‌دهد هر ۶ متغیر سرمایه اجتماعی و ۱۱ متغیر پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی، بررسی شده در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ قرار دارند. براین بنیان، با توجه به سطح معناداری می‌توان گفت که رابطه معناداری بین متغیرهای سرمایه اجتماعی و پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی وجود دارد. بنابراین، یافته‌ها روشن‌گر آن است که با وجود تأثیر مثبت شاخص‌های سرمایه اجتماعی بر پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی در سطح متوسط و رو به پایینی ارزیابی شد که این امر توجه بیشتر به بهبود شاخص‌های سرمایه اجتماعی را در سکونتگاه‌های روستایی می‌طلبد. براین مبنای، توجه به سرمایه اجتماعی به مثابه یک زیر ساخت در سکونتگاه‌های روستایی، می‌تواند اثرات منفی مرتبط با این مقوله را کاهش دهد. بنابراین؛ می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی از ارکان بنیادین در کیفیت شاخص‌های پایداری اقتصادی تلقی می‌شود که از طریق بهبود و ارتقاء آگاهی، اعتماد، انسجام، تشکل، شبکه و روابط و مشارکت اجتماعی در افزایش میزان توسعه و پایداری روستاها کارساز است. از این رو می‌توان با متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی، بویژه فعالیت‌های غیرکشاورزی همچون؛ ایجاد کارگاه‌های قالی‌بافی، صنایع دستی، پرورش طیور و ... و همچنین، تقویت زیر ساخت‌های اقتصادی و احداث راه‌های ارتباطی، زمینه تحول و توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی را فراهم ساخت.

منابع

۱. آشتیانی، علی فتحی (۱۳۸۹)، «مقدمه‌ای در آزمون‌های روان‌شناختی»، انتشارات بعثت ۲۱۴-۱.
۲. سلمانی، محمد؛ تقی پور، فریده؛ رمضان زاده، لسبویی، مهدی و جلیلی پروانه، زهرا (۱۳۸۷) بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی (مشارکت مدنی، تعامل اجتماعی و اعتماد) در توسعه روستایی (مورد مطالعه: روستاهای باغستان و برون-شهرستان فردوس)، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۱۲، ۴۵-۲۳.
۳. رحمانی فضل‌ی، عبدالرضا؛ منشی زاده، رحمت‌الله و علی پوریان، جهانبخش (۱۳۹۴). شناسایی و تحلیل پیش‌نیازهای برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی با تأکید بر مشاغل زنجیره‌ای و تعاونی در روستاهای بخش مرکزی هیرمند، مجله جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۹، دوره ۳، شماره ۳.
۳. سرایی، حسن (۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر نمونه‌گیری بر تحقیق، انتشارات سمت، چاپ دوم، تهران ۹۸.
۴. شمس‌الدینی، علی و جمینی، داود (۱۳۹۵)، ارزیابی عملکرد نهادهای متولی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد معادلات ساختاری مورد مطالعه: شهرستان جوانرود، جغرافیا و توسعه، ۴۳، صص: ۳۵-۵۰.
۵. قاسمی، وحید (۱۳۸۹)، مدل‌سازی معادله ساختاری با کاربرد AMOS Graphics نشر جامعه‌شناسان، تهران.
۶. مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن شهرستان جیرفت، سال ۱۳۹۵.
۷. نوری پور، م؛ رحیمی، ع. (۱۳۹۰). ارزیابی معیارهای پایداری روستایی شهرستان دنا براساس فرایند ارتباطات. فصل‌نامه پژوهش‌های روستایی. ۲(۱)، ۹۲-۶۳.

۸. یحیی آبادی، ا؛ دادفر، ا. (.). تحلیلی از اشتغال براساس مفهوم کار شایسته در ایران. مجله کار و جامعه. ۹۸ و ۹۹، ۷۷-۸۷.
9. Ahrweiler, P. and Keane, M., 2013, Innovation Networks, *Mind & Society* 12, pp.73-90, DOI 10.1007/s11299-013-0123-7.
10. Abdul-Hakim, R., Abdul-Razak, N. A., & Ismail, R. (2010). Does social capital reduce poverty? A case study of rural households in Terengganu, Malaysia. *European journal of social sciences*, 14(4), 556-566.
11. Boggia, A., Rocchi, L., Paolotti, L., & Greco, S. (2014). Assessing Rural Sustainable Development potentialities using a Dominance-based Rough Set Approach. *Journal of Environmental Management*, 144, 160-167.
12. Bhagavatula, S., Elfring, T., Van Tilburg, A., & Van De Bunt, G. G. (2010). How social and human capital influence opportunity recognition and resource mobilization in India's handloom industry. *Journal of Business Venturing*, 25(3), 245-260.
13. Burt, R. S., Bian, Y., & Opper, S. (2018). More or less guanxi: Trust is 60% network context, 10% individual difference. *Social Networks*, 54, 12-25.
14. Bourdieu, P. (1992). The economics of linguistic exchanges. *Social science information*, 16(6), 645-668.
15. Blackburn, C. L. (2019). The benefit received from visual information when listening to clear and degraded speech in background noise. Nottingham Trent University (United Kingdom).
16. Barghomadi, Hadi (2009), The effect of the destruction of the nomadic neighborhood on social capital Khak-e-Sefid neighborhood, *Social Welfare Quarterly*, Year 7, No. 28, p. 283-263.
17. Cobbinah, P. B. (2015). Contextualising the meaning of ecotourism. *Tourism Management Perspectives*, 16, 179-189.
18. Cvetanovic, S., Despotovic, D. and Filipovic, M., 2016, The Concept of Social Capital in Economic Theory, *Economic*, Vol 61, Issue 1, pp. 73-84.
19. Castells, Manuel, (2008), *The Age of Information: The Rise of Network Society, Volume One*, translated by Ahad Aliqlian and Afshin Khakbaz, Tehran, new design
20. Fukuyama, Francis (2000) *The End of Order, Social Capital and its Preservation*, translated by Gholam Abbas Tavassoli, Iranian Society Publications, Tehran.
21. Hopwood, B., Mellor, M., & O'Brien, G. (2005). Sustainable development: mapping different approaches. *Sustainable*, 13(2), 38-52.
22. Ibieta, J., 2010, The Role of Local Government in Rural Development Issues, *Knowledge Review*, Vol. 20, No 2, pp. 30-38
23. Khanh, V. T. P., (2011). Research on impact of chitosan oligomers on biophysical characteristics, growth, development and drought resistance of coffee. *Carbohydrate polymers*, 84(2), 751-755.
24. Kalolo, A., Mazalale, J., Krumeich, A. and Chenault, m, 2019, social cohesion, social trust, social participation and sexual behaviors of adolescents in rural Tanzania *BMC Public Health*, available on: <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6428-7>
25. Levitte, Y., & Gonzalez-Campo, C. H. (2018). Differences in technology transfer between regional innovation systems of developed and developing countries. *GCG: Revista de Globalización, Competitividad & Gobernabilidad*. Sep-Dec2018, 12(3), p79-96.
26. Lazaro, B. And Théry, M, 2019, Empowering communities? Local stakeholders' participation in the Clean Development Mechanism in Latin America. *WorldDevelopment* 114, pp. 254- 266

27. Lai, C. C., & Lin, C. P. (2008). Tourism development and economic growth: a closer look at panels. *Journal of Tourism Management*, 29 (1), 180 – 192
28. Liu, R. D. (2014). The influence of self-efficacy on entrepreneurial behavior among K-12 teachers. *Teaching and Teacher Education*, 72, 44-53.
29. Mukalla, P. (2012). Field Testing and Performance Evaluation of a Mobile-platform-based QR Code Reader for Multilingual Public Information Display Applications (Doctoral dissertation, San Diego State University).
30. Marinakis, Vangelis, Flamos, Alexandros, Stamtsis, Giorgos, Georgizas, Ioannis, Maniatis, Yannis, & Doukas, Haris. (2020). The Efforts towards and Challenges of Greece's Post-Lignite Era: The Case of Megalopolis. *Sustainability*, 12(24), 10575.
31. Misopoulos, Fotios. (2019). Environmental sustainability in supply chains: evidence from the construction industry in the UK and Greece.
32. Pretty, A. (2011). The 'Barefoot Model' of economic empowerment in rural Rajasthan. *Journal of the Indian Ocean Region*, 13(1), 54-75.
33. Pugalis, L. and Tan, SF, 2017, The Role of Local Government in Local and Regional Economic Development, University of Technology Sydney.
34. Peris, J. Cebillo-Baque M.A. and Calabuig, C., 2011, Scrutinizing the Link Between Participatory Governance and Urban Environmental Management, the Experience in Arequipa during 2003-2006, *Habitat international*, 35(1), pp. 84-92.
35. Putnam, R. (2011). Rural entrepreneurship and transformation: the role of learnerships. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 23(5), 734-751.
36. Suzuki, N., Ciftci-Yilmaz, S. U. L. T. A. N., & Mittler, R. O. N. (2010). Reactive oxygen species homeostasis and signalling during drought and salinity stresses. *Plant, cell & environment*, 33(4), 453-467.
37. Sabet, N. S., & Khaksar, S. (2020). The performance of local government, social capital and participation of villagers in sustainable rural development. *The Social Science Journal*, 1-29.
38. Simpson, R. J. (2018). Extracellular vesicles in cancer—implications for future improvements in cancer care. *Nature reviews Clinical oncology*, 15(10), 617-638.
39. Taşdemir, D.C., Bahar, A.D., Çayırağası, F, 2017, A Study on Social Capital Concept, Development and Importance, *International journal of management science and business administration*, PP. 52-5
40. UNCSD. (1998). Indicator of sustainable development: Framework and methodologies. USA: UNCSD-DPCSD.
41. Vasylychenko, OP, Lotiuk, OS, & Gut, NY. (2018). CIVIL SOCIETY AS THE SUBJECT OF FORMATION OF STATE POLICY IN THE SPHERE OF SUBSOIL USE AND PROTECTION. *Scientific Bulletin of National Mining University* (6).
42. You, H., & Zhang, X. (2017). Sustainable livelihoods and rural sustainability in China: Ecologically secure, economically efficient or socially equitable? *Resources, Conservation and Recycling*, 120, 1-13.